

Pola Komunikasi Interpersonal Dalam Pencarian Maklumat: Kajian Kes Masyarakat Orang Ulu, Sarawak, Malaysia

Interpersonal Communication Patterns in Information Seeking: Case Study of Community Orang Ulu, Sarawak, Malaysia

Ribka Alan, MD Salleh Hj. Hassan, Jusang Bolong, dan Nizam Osman

Universiti Putra Malaysia, Serdang, Malaysia

Email: ribka@upm.edu.my

Abstrak

Komunikasi interpersonal ialah suatu proses transaksi maklumat yang berterusan, melibatkan komunikator daripada persekitaran yang sama atau pun berbeza dan mewujudkan hubungan melalui pertukaran mesej. Pola komunikasi adalah bentuk atau pola hubungan dua orang atau lebih dalam proses penghantaran dan penerimaan maklumat melalui kaedah yang sesuai supaya maksud yang ingin disampaikan dapat difahami. Komunikasi interpersonal merupakan salah satu saluran yang dipercayai dan sah oleh masyarakat luar bandar untuk mencari maklumat bagi meningkatkan kualiti hidup. Namun begitu, tahap penyampaian maklumat melalui saluran komunikasi interpersonal kepada penduduk luar bandar dilihat kurang berkesan akibat kekangan pendidikan. Artikel ini bertujuan mengenal pasti pola komunikasi interpersonal dalam kalangan masyarakat Orang Ulu dalam pencarian maklumat bagi meningkatkan kualiti hidup mereka. Kajian ini melibatkan tujuh kumpulan kategori responden yang terlibat dalam komunikasi interpersonal iaitu pegawai pertanian, orang tengah, penjual produk pertanian, petani maju, rakan, sanak saudara dan jiran. Kajian ini dijalankan di kawasan Penempatan Semula Asap Koyan, daerah Belaga, Sarawak. Persampelan kajian dilaksana secara rawak dalam kalangan 4,826 populasi penduduk dan seramai 356 orang responden terlibat dalam kajian ini. Data kajian dikumpul menggunakan borang soal selidik dan temubual bersemuka. Hasil kajian menunjukkan maklumat utama yang dicari dalam proses komunikasi interpersonal ialah kebudayaan dan aktiviti sosial, pertanian, harga pasaran, pendidikan dan latihan, dan lain-lain. Dapatan kajian juga menunjukkan bahawa penglibatan secara aktif individu dalam pencarian maklumat akan meningkatkan kualiti hidup mereka. Ini berdasarkan keputusan kajian bahawa kumpulan kategori responden yang seringkali mereka jumpa ialah rakan (33.1%), sanak saudara (32.5%) dan jiran (33.4%). Oleh itu, diharap keputusan kajian ini dapat memberi garis panduan bagi penyelidikan yang berkaitan dengan masyarakat luar bandar pada masa akan datang.

Kata kunci: *pola komunikasi, komunikasi interpersonal, masyarakat Orang Ulu, pencarian maklumat, kualiti hidup.*

Abstract

Interpersonal communication is a continuous information transactions process, involving communicators from the same or different environment and establishes contacts through the exchange of messages. Communication patterns is a form or relationship patterns of two or more in the process of sending and receiving information through appropriate methods so that the meaning could be understood. Interpersonal communication is one of the reliable and authentic channels for rural communities to find information in order to improve the quality of life. However, the level of information presented through communication channels to the rural population is less effective due to the education constraints. The objective of this study was to identify the patterns of interpersonal communication in information seeking among the Orang Ulu to improve their quality of life. The study involved seven categories of communicators in interpersonal communication such as agriculture officer, middlemen, sellers of agricultural products, advanced farmers, friends, relatives and neighbours. This study was conducted in Asap Koyan Resettlement areas, Belaga district, Sarawak. A random sampling was carried out among the population of 4,826

and a total of 356 respondents participated in this study. Data for this study was collected using a questionnaire form and face to face interview. The results have shown that the key information searched in the process of interpersonal communication is related to cultural and social activities, agriculture, market prices, education, training and others. The finding also has shown that the active involvement of individuals in information seeking would enhance their quality of life. Based on the results, the respondent often met the groups of communicators who were their relatives (33.4%), neighbours (32.5%) and friends (33.1%), respectively. As a conclusion, patterns of interpersonal communication in information seeking among the Orang Ulu in rural area Sarawak is more related to the types of information required and the trust given to the categories of communicators in interpersonal communication.

Keywords: *communication pattern, interpersonal communication, Orang Ulu community, information seeking, quality of life.*

Pengenalan

Komunikasi adalah komponen penting dan perlu kepada pembangunan komuniti. Ini adalah kerana komunikasi menghubungkan pihak-pihak yang terlibat dalam pembangunan untuk bersama-sama berkongsi idea, masalah dan pandangan untuk merancang dan melaksanakan strategi pembangunan. Komunikasi ialah satu proses pertukaran idea, nilai, sikap dan sebagainya yang disalurkan dan dipindahkan serta dikongsikan oleh seseorang individu dengan orang lain (Mansor, Ramli & Shawaluddin, 1984). Menurut Littlejohn (1996), konteks komunikasi secara teorinya boleh dibahagikan mengikut kategori seperti komunikasi kesihatan, komunikasi profesional, komunikasi perniagaan dan komunikasi pengajaran. Walau bagaimanapun, klasifikasi sering digunakan mengikut tahap berikut dengan melihat ciri setiap satu iaitu komunikasi interpersonal, komunikasi kumpulan kecil, komunikasi keorganisasian dan komunikasi massa (Saodah, Narimah & Hussain, 2006).

Proses bagaimana komunikasi itu berlaku menjurus kepada petunjuk pola komunikasi yang berlaku yang menumpukan kepada kaedah, masa dan penyertaan komunikasi yang terlibat dalam menyebarkan maklumat dan agenda ingin disampaikan kepada sasarannya. Kaedah penyebaran maklumat melalui individu dan berkumpulan sukar untuk menyebarkan maklumat kepada semua yang memerlukannya. Oleh itu, penggunaan kaedah media massa yang melibatkan internet, radio, televisyen, iklan, surat khabar, poster dan media cetak yang lain merupakan kaedah terbaik menyebarkan maklumat pertanian agar boleh diterima oleh kumpulan sasaran yang besar (Azimi & Hayrol, 2008).

Oleh kerana jarak kedudukan yang berselerak dan bilangan sasaran penduduk ramai untuk penyebaran maklumat pembangunan adalah satu halangan kepada kejayaan dalam operasi dan proses pengurusan maklumat bagi aktiviti pertanian di Malaysia. Menyedari kepentingan media massa dalam membangunkan sektor industri pertanian, agensi kerajaan dan sektor swasta di Malaysia mengambil inisiatif menggunakan media massa sebagai saluran yang tepat bagi memastikan mesej pertanian diterima oleh kumpulan sasaran (Md Salleh et al., 2011). Menurut Lwoga (2010), media massa merupakan medium yang amat penting dalam menyediakan maklumat untuk membolehkan masyarakat luar bandar membuat keputusan terutama maklumat berkaitan pertanian dan aktiviti mereka. Namun, pada masa kini, komunikasi interpersonal merupakan saluran komunikasi yang lebih berkesan, diperlukan dan dipercayai oleh petani daripada media massa untuk mendapatkan maklumat pertanian (Md Salleh et al., 2011). Ini jelas berlaku kerana melalui komunikasi interpersonal yang mementingkan kualiti dalam mempengaruhi perkembangan sendiri, kesihatan psikologi dan berupaya membentuk identiti personel dalam menghadapi kehidupan sebenar (Patton & Giffin, 1981; Che Hasniza & Fatimah Yusoo, 2011).

Komunikasi Interpersonal

Komunikasi interpersonal ialah komunikasi yang berlaku apabila seseorang berinteraksi secara serentak dengan orang lain dan saling mempengaruhi di antara satu sama lain (Beebe, Beebe & Redmond, 1999). Menurut Adler, Rosenfeld dan Towne (1999), komunikasi interpersonal sebagai suatu proses pertukaran maklumat yang melibatkan komunikator daripada persekitaran yang sama ataupun berbeza dan dipengaruhi oleh gangguan seperti halangan luaran, fisiologi dan psikologi. Komunikasi interpersonal juga dikenali sebagai komunikasi bersemuka dan berlaku apabila dua orang atau beberapa individu berkomunikasi antara satu sama lain tanpa menggunakan saluran perantaraan. Pengirim dan penerima komunikasi itu menggunakan lebih dari satu pancaindera untuk menerima maklumat, mesej dan tindakbalas yang dihasilkan (Mohd Safiee Idris et al. 2008). Maklum balas dalam keadaan komunikasi seperti ini adalah pantas, rancak dan segera (Mansor, Ramli & Shawaluddin, 1984). Menurut Pearson dan Nelson (2000), terdapat pelbagai sebab komunikasi interpersonal berlaku antaranya ialah untuk menyelesaikan masalah dan konflik, berkongsi maklumat dan membaiki persepsi diri.

Sumber maklumat utama bagi komuniti luar bandar ialah melalui saudara-mara, ketua kampung, wakil politik tempatan, pastor, guru dan pegawai kerajaan yang datang melawat (Gnaniah, Songan, Yeo, Zen & Ab Hamid, 2004). Menurut Rees (2000), golongan petani memang mengakui pentingnya agen pengembangan walaupun mereka tidak berpuas hati dengan kualiti perkhidmatan yang diberikan dan kekerapan berinteraksi dengan mereka.

Kajian yang dilakukan oleh Opara (2008), mendedahkan bahawa agen pengembangan merupakan sumber utama untuk mendapat maklumat pertanian dalam kalangan petani. Selain itu, pemimpin masyarakat juga adalah merupakan sumber maklumat pertanian dalam kalangan petani. Ini adalah kerana agen pengembangan merupakan orang terkenal dalam kalangan petani serta mempunyai hubungan yang rapat dengan petani, manakala pemimpin masyarakat adalah orang yang berpengaruh. Kawan-kawan, saudara-mara, dan jiran juga menjadi sumber maklumat kepada petani untuk mendapat maklumat pertanian yang diperlukan (Okwu & Daudu, 2011; Lwoga, Stilwell & Ngulube, 2011; Ogbama, 2010; Daudu, Chado & Igbashal, 2009).

Penyediaan dan kemasukan saluran komunikasi ke kawasan luar bandar sebagai pelengkap kepada pembangunan menunjukkan kemudahan ini tidak memberi kesan yang memberangsangkan. Susulan itu, timbul persoalan bahawa penyampaian maklumat oleh saluran komunikasi kurang menarik minat atau maklumat yang ingin disampaikan sukar untuk difahami oleh masyarakat luar bandar akibat daripada kekangan pendidikan. Kebanyakan masyarakat luar bandar masih mengamalkan amalan lebih suka mencari maklumat pertanian melalui komunikasi interpersonal berbanding dengan media-media lain yang hanya berperanan sebagai kemudahan untuk berkomunikasi dan hiburan semata-mata. Menurut Bala, Songan dan Harris (2000) saluran komunikasi yang biasanya digunakan di luar bandar ialah komunikasi antara bersemuka di mana penduduk luar bandar atau pengunjung akan bergerak masuk dan keluar daripada kawasan mereka sebagai satu cara untuk mendapat maklumat. Petani sering menggunakan sumber maklumat interpersonal daripada media cetak dan media elektronik kerana sumber ini lebih sahih dan dipercayai (Penny, 2005).

Kajian ini dilakukan untuk melihat pola komunikasi interpersonal dalam kalangan masyarakat Orang Ulu di Sarawak yang telah mengalami perubahan hidup setelah dipindahkan ekoran pembinaan Projek Empangan Hidro Elektrik Bakun (Ribka Alan, 2009). Keputusan kajian ini memberi informasi sebenar tentang pola komunikasi interpersonal dalam kalangan masyarakat Orang Ulu di Sarawak. Oleh itu, pihak yang berkaitan dapat menentukan strategi yang sesuai untuk memberi sumbangan yang signifikan kepada golongan ini dalam usaha untuk meningkatkan kualiti hidup.

Persoalan dan Objektif Kajian

Maklumat pertanian yang diterima daripada pelbagai sumber oleh masyarakat Orang Ulu akan menyumbang kepada keperluan dan kehendak komuniti ini dalam mengubah kualiti hidup mereka pada masa hadapan. Oleh itu persoalan kajian ini, apakah pola komunikasi interpersonal masyarakat Orang Ulu di Sarawak dalam pencarian maklumat? Manakala objektif bagi kajian ini adalah untuk mengenal pasti pola komunikasi interpersonal masyarakat Orang Ulu di Sarawak dalam pencarian maklumat.

Metodologi Kajian

Kajian ini menggunakan kaedah survei iaitu satu teknik terbaik yang ada bagi mengenalpasti secara langsung kajian yang mempunyai populasi besar (Babbie, 2007). Ini kerana kajian survei menggunakan soalan soal selidik berstruktur dan teknik persampelan sistematik dianggap lebih praktikal. Kaedah pemilihan sampel kajian dalam kalangan 4,826 populasi penduduk dan seramai 356 orang responden dipilih secara rawak. Sampel kajian terdiri daripada penduduk yang tinggal di kawasan Penempatan Semula Asap Koyan, Belaga, bahagian Kapit, Sarawak. Di akhir kajian, data yang dikumpul melalui borang soal selidik dianalisis menggunakan kaedah statistik deskriptif iaitu mod, frekuensi dan peratusan bagi menentukan keputusan kajian bagi setiap soalan yang dikemukakan kepada responden.

Keputusan dan Perbincangan

Profil Responden

Data dalam Jadual 1 menunjukkan profil responden yang melibatkan jantina, etnik, agama, umur dan tahap pendidikan. Responden berjumlah 356 orang yang terdiri daripada 56.7 peratus lelaki dan 43.3 peratus wanita. Kebanyakan masyarakat Orang Ulu tinggal di kawasan pedalaman kawasan Baram dan Belaga. Sehubungan dengan itu, sudah tentulah majoriti responden terdiri daripada kalangan etnik Kenyah dengan jumlah 315 orang (88.5%), Kajang 24 orang (6.7%), Penan 10 orang (2.8%), lain-lain empat orang (1.1%) dan Kayan tiga orang (0.8%). Manakala pola keagamaan responden di kawasan kajian kebanyakan terdiri daripada responden yang beragama Kristian iaitu seramai 353 orang (99.2%) orang, Islam dua orang (0.6%) dan yang beragama Bungan (Animisme) cuma seorang (0.3%) sahaja (Jadual 1).

Masyarakat luar bandar terutamanya golongan belia di bawah umur 40 tahun menunjukkan corak penghijrahan yang tinggi ke kawasan bandar. Golongan yang dianggap pewaris kepada aktiviti pertanian negara di kawasan luar bandar menampakkan sinar yang semakin malap. Ini boleh didapati daripada hasil kajian yang menunjukkan responden kajian adalah separuh daripadanya adalah belia dewasa iaitu di peringkat umur antara 41 hingga 55 tahun (51%). Pada peringkat umur antara 27 hingga 40 tahun sebanyak 27.8 peratus dan 13.2 peratus berada di peringkat umur 56 hingga 70 tahun. Cuma terdapat 6.5 peratus berada di peringkat umur lebih daripada 70 tahun dan 0.8 peratus berada di peringkat umur di bawah 25 tahun (Jadual 1).

Hasil kajian menunjukkan, kebanyakan responden mempunyai tahap pendidikan tertinggi di peringkat sekolah rendah iaitu 29.5 peratus, diikuti Sijil Rendah Pelajaran atau Penilaian Menengah Rendah sebanyak 26.1 peratus dan Sijil Pelajaran Malaysia atau Sijil Pelajaran Malaysia Vokasional 26.8 peratus. Bagi mereka tidak bersekolah pula mencatatkan 10.1 peratus, peringkat tahap ijazah pertama atau sarjana 3.9 peratus, tahap pendidikan Sijil Tinggi Pelajaran Malaysia atau matriks atau sijil 2.5 peratus, manakala bakinya adalah 2.0 peratus di tahap diploma sahaja (Jadual 1). Ini jelas menunjukkan bahawa responden yang terlibat dalam kajian ini mempunyai tahap pendidikan yang rendah. Bukti tahap

pendidikan yang rendah ini menyokong bahawa penduduk luar bandar yang mempunyai tahap pendidikan tinggi sudah tidak mendiami kawasan luar bandar kerana bekerja di kawasan bandar.

Jadual 1. Profil responden

Profil	Responden	Frekuensi (n=356)	%
Jantina	Lelaki	202	56.7
	Perempuan	154	43.3
Etnik	Kenyah	315	88.5
	Kajang	24	6.7
	Penan	10	2.8
	Lain-lain	4	1.1
	Kayan	3	0.8
Agama	Kristian	353	99.2
	Islam	2	0.6
	Animisme (Bungan)	1	0.3
Umur	<25 tahun	3	0.8
	26–40 tahun	99	27.8
	41–55 tahun	184	51.7
	56–70 tahun	47	13.2
	>70 tahun	23	6.5
Tahap Pendidikan	Tidak Bersekolah	36	10.1
	Sekolah Rendah	105	29.5
	SRP/PMR	93	26.1
	SPM/SPMV	92	25.8
	STPM/Matriks/Sijil	9	2.5
	Diploma	7	2
	Ijazah pertama/Ijazah Sarjana	14	3.9

Sumber: Data Lapangan (2012)

Pola Komunikasi Interpersonal

Hasil kajian bagi pola komunikasi interpersonal dipersembahkan dalam bentuk mod, frekuensi dan peratusan. Dalam setiap jadual juga menunjukkan pola komunikasi interpersonal bagi responden yang terlibat dalam kajian ini.

Berdasarkan hasil kajian ini responden menyatakan bahawa masa perjumpaan yang paling tinggi ialah pada waktu pagi sebanyak 54.8 peratus bagi penjual produk pertanian diikuti 54.6 peratus bagi orang tengah dan pegawai pertanian 37.0 peratus. Pada waktu petang pula responden menunjukkan perjumpaan bersama jiran adalah yang paling tinggi sebanyak 63.3 peratus diikuti sanak saudara iaitu 49.3 peratus, berjumpa petani maju 42.6 peratus dan rakan 41.4 peratus. Pada waktu malam pula responden memilih untuk berjumpa bersama sanak saudara sebanyak 37.7 peratus. Nampaknya pada waktu tengahari responden berjumpa dengan rakan sebanyak 31.7 peratus dan penjual produk pertanian 31.2 peratus (Jadual 2). Berdasarkan data ini, jelas menunjukkan bahawa proses komunikasi interpersonal dalam kalangan masyarakat Orang Ulu yang melibatkan orang tengah, penjual produk pertanian dan pegawai pertanian dilakukan pada awal pagi kerana responden sangat prihatin kepada masa kerja harian

mereka. Manakala pada petang pula responden lebih cenderung untuk berinteraksi secara interpersonal dengan individu lain dalam komuniti mereka sendiri.

Jadual 2. Waktu utama untuk berjumpa dengan individu lain

Komunikasi Interpersonal	Mod	Awal pagi	Kekerapan (%)		
			Tengahari	Petang	Malam
Pegawai Pertanian	1	104 (37.0)	41 (14.6)	90 (32.0)	46 (16.4)
Orang Tengah	1	165 (54.6)	57 (18.9)	70 (23.2)	10 (3.3)
Penjual Produk Pertanian	1	172 (54.8)	98 (31.2)	42 (13.4)	2 (0.6)
Petani Maju	3	101 (31.0)	58 (17.8)	139 (42.6)	28 (8.6)
Rakan	3	47 (14.2)	105 (31.7)	137 (41.4)	42 (12.7)
Sanak Saudara	3	5 (1.5)	39 (11.0)	166 (49.3)	127 (37.7)
Jiran	3	10 (3.0)	44 (12.4)	212 (63.3)	69 (20.6)

Nota: 1=awal pagi; 2=tengah hari; 3=petang; 4=malam

Sumber: Data Lapangan (2012)

Jadual 3, menunjukkan bahawa masa antara 5 hingga 29 minit merupakan masa yang paling biasa diperuntukkan setiap kali perjumpaan bersama dengan penjual produk pertanian iaitu 66.1 peratus, petani maju 57.1 peratus, orang tengah 56.3 peratus, dan pegawai pertanian 43.3 peratus. Manakala 30 hingga 59 minit merupakan masa yang diperuntukkan apabila melakukan perjumpaan dengan jiran iaitu 48.1 peratus, diikuti rakan 43.8 peratus dan sanak saudara 33.8 peratus. Berdasarkan hasil kajian ini, masa yang diperuntukkan bagi komunikasi interpersonal dengan individu jelas menunjukkan tahap kepentingan individu tersebut kepada petani luar bandar serta maklumat yang diingini daripada individu tersebut. Dalam hal ini, jelas menunjukkan bahawa penjual produk pertanian dan orang tengah merupakan individu penting kepada petani di luar bandar berdasarkan peratusan kekerapan purata masa yang diperuntukkan adalah kurang dari setengah jam setiap kali perjumpaan. Bagi purata masa yang lebih dari setengah jam adalah lebih kepada komunikasi bersama rakan, jiran dan sanak saudara yang merupakan individu yang kerap berinteraksi secara interpersonal dengan responden untuk tujuan mengisi masa lapang.

Penduduk di luar bandar sangat mementingkan perjumpaan secara personal dalam mendapatkan maklumat atau keterangan daripada pihak yang berkaitan dengan pekerjaan mereka. Dalam hasil kajian ini, kebanyakan responden menyatakan tempat utama untuk berjumpa dengan sanak saudara, jiran, pegawai pertanian, rakan dan petani maju ialah di rumah panjang (Jadual 4). Berdasarkan hasil kajian ini, menunjukkan jiran 81.5 peratus, sanak saudara 78.3 peratus, pegawai pertanian 50.2 peratus, petani maju 49.1 peratus dan rakan 39.0 peratus menjadikan rumah panjang sebagai tempat utama untuk berjumpa. Sementara itu, tempat utama untuk berjumpa dengan penjual produk pertanian (71.1%) dan orang tengah (65.2%) ialah di bandar. Hasil kajian ini jelas menunjukkan sanak saudara, jiran, pegawai pertanian, rakan dan petani maju sangat diperlukan dan bertanggungjawab secara langsung dalam menyebarkan

maklumat untuk kemajuan petani luar bandar dan peningkatan kualiti hidup mereka di rumah panjang. Manakala bagi penjual produk pertanian dan orang tengah, perjumpaan yang dilakukan lebih cenderung diadakan di bandar.

Jadual 3. Masa yang diperuntukkan setiap kali perjumpaan dengan individu lain

Komunikasi Interpersonal	Mod	Kekerapan (%)				
		< 5 min	5–29 min	30–59 min	60–119 min	>2 jam
Pegawai Pertanian	2	23 (8.2)	122 (43.3)	55 (19.6)	48 (17.1)	33 (11.7)
Orang Tengah	2	85 (28.1)	170 (56.3)	23 (7.6)	14 (4.6)	10 (3.3)
Penjual Produk Pertanian	2	64 (20.4)	207 (66.1)	25 (7.0)	10 (3.2)	7 (2.2)
Petani Maju	2	17 (5.2)	186 (57.1)	88 (27.0)	18 (5.5)	17 (5.2)
Rakan	3	3 (0.9)	142 (42.9)	145 (43.8)	32 (9.7)	9 (2.7)
Sanak Saudara	3	8 (2.4)	16 (4.5)	114 (33.8)	124 (36.8)	75 (21.1)
Jiran	3	5 (1.5)	44 (13.1)	163 (48.9)	92 (27.5)	31 (9.3)

Nota: 1=<5 minit; 2=5–29 minit; 3=30–59 minit; 4=60–119 minit; 5=>daripada 2 jam

Sumber: Data Lapangan (2012)

Jadual 4. Tempat utama untuk berjumpa dengan individu lain

Komunikasi Interpersonal	Mod	Kekerapan (%)				
		Rumah Panjang	Semasa Berkebun	Pekan	Bandar	Lain-lain
Pegawai Pertanian	1	142 (50.2)	12 (4.3)	79 (28.4)	40 (14.2)	9 (3.2)
Orang Tengah	4	9 (3.0)	5 (1.7)	89 (29.5)	197 (65.2)	2 (0.7)
Penjual Produk Pertanian	4	11 (3.5)	3 (1.0)	71 (22.7)	225 (71.9)	3 (1.0)
Petani Maju	1	160 (49.1)	50 (15.3)	18 (5.5)	16 (4.9)	82 (25.2)
Rakan	1	129 (39.0)	37 (11.2)	77 (23.3)	24 (7.3)	64 (19.3)
Sanak Saudara	1	264 (78.3)	9 (2.7)	14 (4.2)	20 (5.9)	30 (8.9)
Jiran	1	273 (81.5)	2 (0.6)	13 (3.9)	24 (7.2)	23 (6.9)

Nota: 1=rumah panjang; 2=semasa berkebun; 3=pekan; 4=bandar; 5= lain-lain tempat

Sumber: Data Lapangan (2012)

Maklumat utama yang dicari oleh responden dalam komunikasi interpersonal dalam kajian ini ialah maklumat pertanian daripada pegawai pertanian dan petani maju masing-masing sebanyak 45.9 peratus dan 37.1 peratus. Maklumat seterusnya yang dicari oleh responden kajian ialah harga pasaran hasil pertanian yang diperoleh daripada orang tengah sebanyak 48.0 peratus. Manakala maklumat pendidikan dan latihan adalah maklumat utama yang dicari daripada petani maju sebanyak 34.4 peratus (Jadual 5).

Hasil kajian ini juga menunjukkan maklumat penting yang dicari oleh responden dalam adalah maklumat lain-lain dengan 41.5 peratus daripada sanak saudara. Maklumat lain-lain yang dimaksudkan dalam kajian ini ialah bertanya khabar, bercerita sejarah asal-usul masyarakat masing-masing dan sebagainya. Bagi maklumat kebudayaan dan aktiviti sosial, maklumat tersebut mereka cari dari jiran 37.6 peratus dan rakan 31.7 peratus. Namun kajian lepas menunjukkan rakan, sanak-saudara dan jiran kebiasaannya sentiasa bersedia dan senang untuk mendapat maklumat pertanian yang diperlukan oleh petani (Okwu & Daudu, 2011; Lwoga et al., 2011; Daudu et al., 2009).

Berdasarkan hasil kajian ini, jelas menunjukkan maklumat pertanian masih diperlukan oleh petani di luar bandar kerana petani di sini belum cukup yakin dengan kejayaan aktiviti pertanian yang dilakukan. Oleh demikian, kredibiliti sumber maklumat yang diyakini boleh menyebabkan kejayaan pertanian mereka adalah daripada petani maju dan pegawai pertanian. Berdasarkan kajian-kajian lepas jelas menunjukkan petani di luar bandar lebih mempercayai kredibiliti sumber maklumat yang daripada agen pengembangan pertanian termasuk pegawai pertanian dan petani maju (Md Salleh et al., 2011; Opara, 2008; Ribka, 2009).

Data dari Jadual 6, menunjukkan kekerapan responden mengadakan perjumpaan dengan individu yang berkaitan mereka dalam tempoh setahun yang lalu lebih kepada mod jarang. Hasil komunikasi interpersonal yang jarang diadakan oleh petani dalam kajian ini menunjukkan peratus kekerapan yang paling tinggi adalah bersama penjual produk pertanian iaitu 47.8 peratus diikuti oleh orang tengah 47.2 peratus, petani maju 35.1 peratus dan pegawai pertanian sebanyak 30.6 peratus. Manakala peratus kekerapan perjumpaan responden dalam tempoh setahun yang lalu bersama sanak saudara menunjukkan kekerapan mod seringkali dalam kalangan orang yang paling dekat dengan mereka iaitu sanak saudara dan jiran masing-masing sebanyak 33.4 peratus dan rakan 33.1 peratus.

Kekerapan komunikasi yang berlaku dalam kalangan petani luar bandar dalam tempoh setahun lalu boleh dikategorikan kepada komunikasi rasmi dan tidak rasmi. Berdasarkan dapatan kajian ini, kekerapan komunikasi secara rasmi jarang kerana perjumpaan dengan individu-individu tersebut lebih bersifat temu janji berjadual (surat pemberitahuan akan diberikan terlebih dahulu) sama ada di pejabat atau pun di rumah panjang. Namun bagi perjumpaan tidak rasmi ia adalah sering kali berlaku kerana perjumpaan ini lebih bersifat kekeluargaan atau persahabatan yang tanpa memerlukan temu janji dan boleh dilakukan di mana-mana lokasi.

Jadual 5. Maklumat utama yang dicari dalam proses komunikasi interpersonal

Komunikasi Interpersonal	Mod	Kekerapan (%)														
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Pegawai Pertanian	1	129 (45.9)	1 (0.4)	23 (8.2)	90 (32.0)		15 (5.3)	1 (0.4)		5 (1.4)	9 (0.4)					7 (2.5)
Orang Tengah	3	75 (24.8)	7 (2.3)	145 (48.0)	1 (0.7)	6 (2.0)	1 (0.3)	2 (0.7)		29 (9.6)	4 (1.3)	2 (0.7)	1 (0.3)	22 (7.3)	2 (0.7)	4 (1.3)
Penjual Produk Pertanian	1	116 (37.1)	4 (1.4)	104 (33.2)	25 (8.0)	1 (0.3)	6 (1.9)	3 (1.0)		3 (1.0)	20 (6.4)					31 (9.9)
Petani Maju	6	108 (33.1)	1 (0.3)	25 (7.7)	11 (3.4)	6 (1.8)	112 (34.4)	5 (1.4)		2 (0.6)	3 (0.9)	29 (8.9)		7 (2.1)	1 (0.3)	16 (4.9)
Rakan	11	50 (15.0)	1 (0.3)	5 (1.4)	2 (0.6)	12 (3.4)	12 (3.4)	34 (10.3)	5 (1.5)	3 (0.9)	3 (0.9)	105 (31.7)	1 (0.3)	57 (17.2)		41 (12.4)
Sanak Saudara	15	27 (8.0)			3 (0.9)	4 (1.2)	8 (2.4)	13 (3.9)	1 (0.3)	2 (0.6)	21 (6.2)	97 (28.8)	1 (0.3)	19 (5.3)	1 (0.3)	140 (41.5)
Jiran	11	25 (7.5)		1 (0.3)		5 (1.5)	7 (2.1)	13 (3.9)	1 (0.6)	2 (0.6)	13 (3.9)	129 (37.6)	1 (0.3)	30 (9.0)	1 (0.3)	110 (32.8)

Jenis Maklumat:

1=Pertanian	5=Kesihatan	9=Peluang perniagaan	13=Politik
2=Ramalan cuaca	6=Pendidikan dan Latihan	10=Maklumat Kerajaan	14=Industri pelancongan
3=Harga pasaran	7=Pekerjaan	11=Kebudayaan dan aktiviti sosial	15=Lain-lain
4=Subsidi	8=Sukan dan rekreasi	12=Teknologi maklumat/komputer	

Sumber: Data Lapangan (2012)

Jadual 6. Ke kerap an komunikasi interpersonal responden

Komunikasi Interpersonal	Mod	Ke kerap an (%)				
		Tidak Pernah	Jarang	Kadang-Kadang	Sering	Sering kali
Pegawai Pertanian	2	75 (21.1)	109 (30.6)	66 (18.5)	54 (15.2)	52 (14.6)
Orang Tengah	2	54 (15.2)	168 (47.2)	74 (20.8)	23 (6.5)	37 (10.4)
Penjual Produk Pertanian	2	43 (12.1)	170 (47.8)	66 (18.5)	38 (10.7)	39 (11.0)
Petani Maju	2	30 (8.4)	125 (35.1)	88 (24.7)	45 (12.6)	68 (19.1)
Rakan	5	25 (7.0)	78 (21.9)	73 (20.5)	62 (17.2)	118 (33.1)
Sanak Saudara	5	19 (5.3)	78 (21.9)	75 (21.1)	65 (18.3)	116 (32.5)
Jiran	5	21 (5.9)	77 (21.6)	73 (20.5)	66 (18.5)	119 (33.4)

Nota: 1=tidak pernah; 2=jarang; 3=kadang-kadang; 4=sering; 5=sering kali

Sumber: Data Lapangan (2012)

Rumusan

Secara keseluruhannya, responden terdiri daripada belia dewasa iaitu di peringkat umur 41-55 tahun. Kebanyakan responden mempunyai tahap pendidikan peringkat sekolah rendah iaitu 29.5 peratus. Dari segi pola komunikasi interpersonal responden dengan individu lain, kebanyakan mereka lebih suka memilih waktu awal pagi untuk berjumpa dengan orang tengah, penjual produk pertanian dan pegawai pertanian manakala dengan individu yang lain pada waktu petang. Masa 5 hingga 29 minit diperuntukkan dengan pegawai pertanian, orang tengah dan penjual produk pertanian dan masa 30 hingga 59 minit dengan individu lain. Tempat utama untuk berjumpa dengan individu lain ialah di rumah panjang. Maklumat utama yang dicari oleh responden biasanya mengikut bidang atau kepakaran individu tersebut seperti dengan pegawai pertanian dan penjual produk pertanian maklumat yang dicari ialah maklumat pertanian. Penemuan kajian ini selari dengan hasil kajian oleh Dominic dan Hawa (2014) dan Ogboma (2010) yang turut mendapati melalui komunikasi interpersonal menjadi sumber maklumat kepada petani untuk mendapat maklumat pertanian yang diperlukan. Namun demikian, ke kerap an responden berjumpa dengan pegawai pertanian, orang tengah, penjual produk pertanian dan petani maju adalah jarang dan seringkali berjumpa dengan rakan, sanak saudara dan jiran.

Implikasi kajian menyarankan agar faktor-faktor yang mempengaruhi pola komunikasi interpersonal dan pencarian maklumat diselidiki secara lebih mendalam, memandangkan mereka ini mempunyai potensi besar dalam mencorak pembangunan negara pada masa hadapan. Peranan komunikasi interpersonal yang kerap berlaku memberi impak yang besar kepada peningkatan pendapatan Orang Ulu berdasarkan perubahan yang ketara dalam masa 15 tahun daripada tidak pernah menanam kepada menanam tanaman industri seperti kelapa sawit yang menunjukkan seramai 60.1% daripada responden yang terlibat dalam kajian ini. Kesimpulannya, perubahan dalam pola komunikasi interpersonal masyarakat Orang Ulu di luar bandar Sarawak dilihat telah memainkan peranan dalam pembangunan pertanian yang lebih cenderung kepada peningkatan pendapatan mereka. Menurut Binswanger dan

McCalla (2010) dan Wiggins (2013), penekanan kepada produk pertanian yang bernilai tinggi di kawasan luar bandar yang didorong oleh maklumat persekitaran dan komunikasi interpersonal boleh mempercepatkan peningkatan ekonomi.

Sehubungan dengan hasil kajian ini, jelas menunjukkan petani di luar bandar sangat memerlukan maklumat pertanian yang boleh membantu dalam meningkatkan kemahiran dan produktiviti pertanian mereka. Selain itu, petani juga cenderung untuk mencari maklumat harga pasaran produk pertanian kerana ini akan membantu mereka merancang pengeluaran hasil pertanian yang akhirnya memberi pulangan yang lumayan kepada mereka. Akhir sekali, petani juga sering mencari maklumat berkaitan dengan pendidikan dan latihan kerana ini akan membantu meningkatkan kefahaman mereka dalam menjalankan aktiviti pertanian dan penggunaan alatan pertanian dengan lebih efisien pada masa hadapan.

Rujukan

- Adler, R. B., Rosenfeld, L. B. & Towne N. (1999). *Interplay: The process of interpersonal communication*. Fort Worth: Harcourt Brace.
- Azimi, H., dan Hayrol Azril, M. S. (2009). Sejarah, Prinsip dan Keperluan Pengembangan Pertanian. Dalam Bahaman Abu Samah, Jegak Uli dan Khadijah Alavi (Eds.). *Media Pengembangan Pertanian ke arah memperkasakan komuniti luar bandar*. Serdang: Penerbit Universiti Putra Malaysia.
- Bala, P., Khoo, G. L., Songan, P., and Harris, R. (2000). Potential users profile and existing communication pattern among the rural community of Bario: A needs analysis for the development of a telecentre. In M. Leigh (Ed.), *Borneo 2000: Politics, history & development* (pp. 626–647). Kota Samarahan, Sarawak, Malaysia: Universiti Malaysia Sarawak.
- Beebe, S. A., Beebe, S. J., and Redmond, M. V. (1999). *Interpersonal communication: relating to others*. Boston: Allyn and Bacon.
- Binswanger-Mkhize, H. and McCalla, A. F. (2010). The changing contexts and prospects for agricultural and rural development in Africa. *Handbook of Agricultural Economics*, 4:3571–3712.
- Che Hasniza Che Noh., dan Fatimah Yusoff. (2011). Corak komunikasi keluarga dalam kalangan keluarga Melayu di Terengganu. *Jurnal Hadhari*, 3 (2): 45–62.
- Daudu, S., Chado, S. S., and Igbashal, A. A. (2009). Agriculture information sources utilized by farmers in Bunue State, Nigeria. *Journal Patsunk*, 5:39–48.
- Dominic, D. A., and Hawa, O. (2014). *Meeting information needs of coca farmers in selected communities in the Eastern Region of Ghana*. Library Philosophy and Practice (e-journal). Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1103>
- Gnaniyah, J., Songan, P., Yeo, A., Zen, H., and Ab Hamid, K. (2006). Communication patterns of the Long Bedian community: implications for the Development of a Telecentre Work with Computing Systems 2004. H.M. Khalid, M.G. Helander, A.W. Yeo (Editors). Kuala Lumpur: Damai Sciences.
- Littlejohn, S. W. (1996). *Theories of Human Communication* (5th Ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Lwoga, E. T. (2010). Bridging the agricultural knowledge and information divide: the case of selected telecenter and rural radio in Tanzania. *EJISDC*, 43:1–14.
- Lwoga, E. T., Stilwell, C., and Ngulube, N. (2011). Access and use of agricultural information and knowledge in Tanzania. *Journal Agriculture Knowledge Information*, 60: 383–395.
- Mansor, A. S., Ramli, M., dan Shawaluddin, A. (1984). *Penghantar Komunikasi*. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia.
- Md Salleh H., Sulaiman, M. Y., Hayrol Azril, M. S., Mohd Shahwahid, O., Bahaman, A. S., Asnarulkhadi, A. S., and Siti, A. R. (2011). Receiving the agriculture information through mass media and interpersonal sources among the rural community. *American Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 6(3):451–461.
- Mohd Safiee, I., Ashari, S., Siti Zahara, M. A., Mohd Zaid, M., Ahmad Rizal, M., dan Latifah, M. A. (2008). Komunikasi interpersonal dalam pengajaran di kalangan guru-guru teknikal di Sekolah Menengah Teknik di Melaka. *Persidangan Pembangunan Pelajar Peringkat Kebangsaan 2008*, Universiti Teknologi Malaysia, 22–23 Oktober 2008.

- Musa Abu Hassan., M. S., Hassan, M., Shaffril, H. A., and Jeffrey Lawrence, D. S. (2009). Problems and obstacles in using Information and Communication Technology (ICT) among Malaysian Agro-Based Entrepreneurs. *Euroupen Journal Science Research*, 36:93–101.
- Ogbama, M. U. (2010). Access to agriculture information among fish farmers in Niger delta region of Nigeria. University of Nebraska Lincon.
- Okwu, O. J., and Daudu, S. (2011). Extension communication channels' usage and preference by farmers in Bunue State Nigeria. *Journal Agriculture Extension Rural Development*, 3:88–94.
- Opara, U. N. (2008). Agricultural information sources used by farmers in imo state Nigeria. *Journal Information Development*, 24:289–295.
- Patton, B. R. and Giffin, K. (1981). *Interpersonal communication in action: basic text and readings*. New York: Harper & Row Publishers.
- Penny Ismiati Iskak. (2005). *Information-seeking strategies among potato farmers in West Java, Indonesia*. Unpublished Master's Thesis, Universiti Putra Malaysia.
- Pearson, J. C., dan Nelson, P. E. (2000). *An introduction to human communication understanding dan sharing*. (8th Ed.). Amerika Syarikat: McGraw-Hill Higher Education.
- Rees, D. (2000). Agriculture knowledge and information systems in Kenya: implications for technology dissemination and development. 1st Edn., Overseas Development Institute, London, pp: 16.
- Ribka Alan., Md. Salleh, H., Musa Abu, H., dan Philip, L. (2009). Tahap keperluan maklumat dan kredibiliti sumber maklumat teknologi pertanian dalam kalangan pekebun kecil lada hitam di kawasan luar bandar. In: Samah BA, Uli J and Alavi K (eds) *Media dan Pengembangan Pertanian: ke Arah Memperkasakan Komuniti Luar Bandar*, pp.121-137. Penerbit Universiti Putra Malaysia, Serdang.
- Saodah Wok., Narimah Ismail., dan Hussain, M. Y. (2006). *Teori-Teori Komunikasi*. Kuala Lumpur: PTS Publications & Distributors Sdn. Bhd.
- Wiggins, S. (2013). *Agriculture and growth in low-income countries*. Research supported by the ESRC and DFID. Retrived from <https://www.degrp.sqsp.com>